

ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterranee
Annals for Istrian and Mediterranean Studies
Series Historia et Sociologia, 29, 2019, 1

ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterraneei
Annals for Istrian and Mediterranean Studies

Series Historia et Sociologia, 29, 2019, 1

ISSN 1408-5348 (Tiskana izd.)
ISSN 2591-1775 (Spletna izd.)

UDK 009

Letnik 29, leto 2019, številka 1

**UREDNIŠKI ODBOR/
COMITATO DI REDAZIONE/
BOARD OF EDITORS:**

Roderick Bailey (UK), Simona Bergoč, Furio Bianco (IT), Alexander Cherkasov (RUS), Lucija Čok, Lovorka Čoralčić (HR), Darko Darovec, Goran Filipi (HR), Devan Jagodic (IT), Vesna Mikolič, Luciano Monzali (IT), Aleksej Kalc, Avgust Lešnik, John Martin (USA), Robert Matijašič (HR), Darja Mihelič, Edward Muir (USA), Vojislav Pavlovič (SRB), Peter Pirker (AUT), Claudio Povolo (IT), Andrej Rahten, Vida Rožac Darovec, Mateja Sedmak, Lenart Škof, Marta Verginella, Špela Verovšek, Tomislav Vignjevič, Paolo Wulzer (IT), Salvator Žitko

**Glavni urednik/Redattore capo/
Editor in chief:**

Darko Darovec

**Odgovorni urednik/Redattore
responsabile/Responsible Editor:**

Salvator Žitko

Uredniki/Redattori/Editors:

Urška Lampe, Gorazd Bajc

**Gostujoči uredniki/Editori ospiti/
Guest Editors:**

Lučka Ažman Momirski, Milica Antič Gaber, Jasna Podreka
Petra Berlot (it.)

Prevajalci/Traduttori/Translators:

**Oblikovalec/Progetto grafico/
Graphic design:**

Dušan Podgornik, Darko Darovec

Tisk/Stampa/Print:

Založništvo PADRE d.o.o.

Založnika/Editori/Published by:

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Koper / *Società storica del Litorale - Capodistria*© / Inštitut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja / *Institute IRRIS for Research, Development and Strategies of Society, Culture and Environment* / *Istituto IRRIS di ricerca, sviluppo e strategie della società, cultura e ambiente*©

**Sedež uredništva/Sede della redazione/
Address of Editorial Board:**

SI-6000 Koper/Capodistria, Garibaldijeva/Via Garibaldi 18
e-mail: annaleszdjp@gmail.com, **internet:** <http://www.zdjp.si/>

Redakcija te številke je bila zaključena 30. 03. 2019.

**Sofinancirajo/Supporto finanziario/
Financially supported by:**

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS), Mestna občina Koper, Luka Koper d.d.

Annales - Series Historia et Sociologia izhaja štirikrat letno.

Maloprodajna cena tega zvezka je 11 EUR.

Naklada/Tiratura/Circulation: 300 izvodov/copie/copies

Revija *Annales, Series Historia et Sociologia* je vključena v naslednje podatkovne baze / *La rivista Annales, Series Historia et Sociologia è inserita nei seguenti data base / Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:* Clarivate Analytics (USA); Arts and Humanities Citation Index (A&HCI) in/and Current Contents / Arts & Humanities; IBZ, Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur (GER); Sociological Abstracts (USA); Referativnyi Zhurnal Viniti (RUS); European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS); Elsevier B. V.: SCOPUS (NL).

Vsi članki so v barvni verziji prosto dostopni na spletni strani: <http://www.zdjp.si>.
All articles are freely available in color via website <http://www.zdjp.si>.

VSEBINA / INDICE GENERALE / CONTENTS

Jasna Podreka & Milica Antić Gaber: Femicid: pomen poimenovanja pri preučevanju nasilnih smrti žensk <i>Femminicidio: l'importanza della denominazione nell'esaminazione delle morti violente delle donne</i> <i>Femicide: the Meaning of Naming in the Study of the Violent Deaths of Women</i> 1	Renata Allegri: The Terraced Landscape in a Study of Historical Geography <i>Il paesaggio terrazzato in uno studio di geografia storica</i> <i>Terasirana krajina v študiji zgodovinske geografije</i> 69
Jasna Podreka: Characteristics of Intimate Partner Femicide in Slovenia <i>Caratteristiche dei femminicidi perpetrati da partner intimi in Slovenia</i> <i>Značilnosti intimnopartnerskega femicida v Sloveniji</i> 15	Martina Slámová, František Chudý, Julián Tomašík, Miroslav Kardoš & Juraj Modranský: Historical Terraces – Current Situation and Future Perspectives for Optimal Land Use Management: The Case Study of Čierny Balog <i>Terrazzamenti storici – la situazione attuale e le prospettive future per una gestione del territorio ottimale: il caso studio di Čierny Balog</i> <i>Zgodovinska terasirana krajina – trenutno stanje in prihodnje perspektive za optimalno upravljanje rabe zemljišč: študija primera Čierny Balog</i> 85
Magdalena Grzyb: Violence against Women in Poland – the Politics of Denial <i>La violenza contro le donne in Polonia – la politica della negazione</i> <i>Nasilje nad ženskami na Poljskem – politika zanikanja</i> 27	Martina Bertović & Goran Andlar: Kulturni krajobraz sive Istre – analiza terasiranog krajobraza grada Oprtlja <i>Paesaggio culturale dell'Istria grigia – analisi del paesaggio terrazzato di Portole</i> <i>The Grey Istria Cultural Landscape – The Analysis of Town of Oprtalj Terraced Landscape</i> 101
Vedrana Lacmanović: Femicid u Srbiji: potraga za podacima, odgovorom institucija i medijska slika <i>Il femminicidio in Serbia: ricerca di dati, risposte dalle istituzioni e immagine multimediale</i> <i>Femicid v Srbiji: raziskovanje, odgovori institucij in multimedijska podoba</i> 39	Ines Hrdalo, Anita Trojanović & Dora Tomić Reljić: The Terraced Landscape as a Part of the Dubrovnik Regional Identity: Cross Time Study of the Region Dubrovačko Primorje (Republic of Croatia) <i>Il paesaggio terrazzato come parte dell'identità regionale di Dubrovnik: ricerca nel tempo della regione Dubrovačko Primorje (Repubblica di Croazia)</i> <i>Terasirana krajina kot del dubrovniške regionalne identitete: raziskava regije Dubrovniškega Primorja tekom časa (Republika Hrvatska)</i> 125
Boštjan Udovič & Danijela Jačimović: Osamosvojitve držav in »pozaba« zgodovinskih dosežkov: primer ne-nadaljevanja gospodarske diplomacije Jugoslavije v Sloveniji in Črni gori po njuni osamosvojitvi <i>L'indipendenza degli stati e «l'oblio» dei loro risultati storici: il caso della discontinuità della diplomazia commerciale in Slovenia e nel Montenegro</i> <i>The Independence of Countries and the "Forgotten" Legacy: the Case of Discontinued Commercial Diplomacy of Socialist Yugoslavia in Slovenia and Montenegro</i> 55	

Boris Dorbić & Milivoj Blažević:	Kazalo k slikam na ovitku	162
Povijesni prikaz uzgoja i zaštite ukrasnih ptica u Šibeniku tijekom 20. stoljeća	<i>Indice delle foto di copertina</i>	162
<i>Rassegna storica dell'allevamento e della protezione di uccelli ornamentali a Sebenico durante il XX secolo</i>	<i>Index to images on the cover</i>	162
<i>A Historical Review of Breeding and Protection of Ornamental Birds in Šibenik during the 20th Century</i>	Navodila avtorjem	163
	<i>Istruzioni per gli autori</i>	165
	<i>Instructions to Authors</i>	167
		141

received: 2019-02-22

DOI 10.19233/ASHS.2019.01

FEMICID: POMEN POIMENOVANJA PRI PREUČEVANJU NASILNIH SMRTI ŽENSK

Jasna PODREKA

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za sociologijo, Aščkerčeva cesta 2, Ljubljana, Slovenija
e-mail: jasna.podreka@ff.uni-lj.si

Milica ANTIC GABER

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za sociologijo, Aščkerčeva cesta 2, Ljubljana, Slovenija
e-mail: milica.antic@ff.uni-lj.si

IZVLEČEK

Avtorici v prispevku odgovarjata na vprašanje, zakaj se vpeljava pojma femicid za poimenovanje nasilnih smrti in umorov žensk zdi nujna in tudi upravičena. Pri tem izhajata iz predpostavke, da je poimenovanje in definiranje na novo prepoznanih oblik zatiranja žensk ključnega pomena za reševanje tovrstnih problemov in preprečevanje teh in podobnih pojavov. Pri odgovarjanju na zastavljena vprašanja se skozi tekst naslanjata na tuje in domače empirične raziskave ter znanstvena besedila, ki dokazujejo upravičenost takšnih domnev.

Ključne besede: spolno zaznamovano nasilje, nasilje nad ženskami, umor, nasilne smrti, femicid

FEMMINICIDIO: L'IMPORTANZA DELLA DENOMINAZIONE NELL'ESAMINAZIONE DELLE MORTI VIOLENTE DELLE DONNE

SINTESI

Le autrici spiegano perché l'introduzione del termine femminicidio per denominare le morti violente e omicidi di donne sembra urgente e anche giustificata. A questo proposito, si basano sul presupposto che la denominazione e la definizione di forme recentemente riconosciute di oppressione delle donne sia di fondamentale importanza per risolvere tali problemi e prevenire questi e simili fenomeni. Nel cercare le risposte alle domande che ci siamo posti, il testo si basa sulle ricerche empiriche condotte all'estero e in Slovenia, nonché sui testi che dimostrano la giustificazione di tali presupposti.

Parole chiave: violenza di genere, violenza contro le donne, omicidio, morti violente, femminicidio

UVOD

Čeprav je koncept femicida poznan že nekaj desetletij, je bil v evropskem in še posebej slovenskem prostoru vse do danes le redko uporabljen kot analitični koncept, tudi pri feminističnih avtoricah in avtorjih, ki se ukvarjajo z nasiljem in/ali s spolno zaznamovanim nasiljem. Vprašanje nasilja je sicer že dlje časa eno izmed pomembnih področij raziskovanja feminističnih avtoric, pa vendar je do pomembnega premika v kontekstu širšega obravnavanja in razumevanja nasilja v feminističnih krogih prišlo šele v 80. letih 20. stoletja. Takrat so se namreč pojavile obsežnejše raziskave, ki so dokumentirale in preučevale različne oblike nasilja na podlagi spola (Goode, 1971; Dobash in Dobash, 1979; Straus, Gelles in Steinmetz, 1980; Walker, 1980; Marsh in Campbell, 1982; Finkelhor et al., 1983; Browne, 1987; Ellis, 1987; Bograd, 1988; Brownmiller, 1988; Gelles in Straus, 1988; Kelly, 1988; Yllö in Bograd, 1988). Pomembno mesto v teh obravnavah je zavzela fizična moč pri nadziranju žensk, kar je nekoliko zamajalo teorije socialističnih feministk, ki so osrednjo pozornost posvetile odnosom spolov v produkcijskih odnosih, manj pa so se posvečale pomenu neposrednega fizičnega nasilja in njegovih posledic za podrejanje žensk. S temi raziskovanji pa so se v ospredje postavili prav vprašanje pomena fizične moči in vseh oblik nasilja pri zatiranju žensk ter celoten razpon moške (zlo) rabe moči (ne samo posilstva) pa tudi povezave med različnimi oblikami spolnega nasilja (Kelly, 1996, 73).

Pri tem ne moremo mimo angleške avtorice Liz Kelly (1996), ki je na novo in s posebnim poudarkom na močni povezavi s spolom definirala spolno nasilje kot »vsako fizično, vizualno, verbalno ali spolno dejanje, ki ga ženska ali dekle v tistem času ali pozneje doživi kot grožnjo, vdor ali napad in ki učinkuje boleče, ali pa jo degradira in ji odvzame možnost nadzora nad intimnim stikom« (Kelly, 1996, 90). Kelly je prepričana, da je vsako obliko nasilja, ki izhaja iz moške želje po ohranjanju moči, nadvlade in nadzora nad ženskami, treba razumeti kot spolno nasilje. To pomeni, da je vprašanje spolnega nasilja v prvi vrsti potrebno presojati skozi prizmo subjektivnega doživljanja osebe, ki je nasilje preživela. O spolnem nasilju torej govorimo vsakokrat, ko se ženska, zaradi določenega vedenja moškega počuti ponižano, degradirano, ustrahovano, omejevano, četudi jih pravno gledano ne moremo okvalificirati za nasilje. Po avtoričinem mnenju bi tudi pri kazensko pravnem presojanju ali je neko vedenje nasilno ali ne, morali vselej izhajati iz žrtve in njenih občutkov ter njenega doživljanja dane situacije. Takšno stališče je bilo precej radikalno, a je obenem pomembno prispevalo k drugačnemu in bolj kompleksnemu razumevanju vprašanja nasilja nad ženskami.

Nova definicija spolnega nasilja je omogočila razumevanje povezave med različnimi oblikami nasilja nad ženskami, katerih osnova je enaka – nadzorovanje in zatiranje. Liz Kelly navaja: »[...] namesto abstraktnih

razprav o tem, kateri posamezni vidiki zatiranja žensk so v ospredju, je treba pojasniti, kako se ti vidiki med seboj povezujejo v sisteme patriarhalnega nadzora in druge oblike zatiranja« (Kelly, 1996, 74). Posilstvo, spolno trpinčenje, pornografija, fizično zlorabljanje žensk in otrok so različni izrazi moškega spolnega nasilja in torej več kot samo ločena, nepovezana dejanja (Radford in Russell, 1992, 3).

V kontekstu spolnega nasilja ali bolje rečeno nasilja na podlagi spola pa je po mnenju ameriške profesorice in feministične aktivistke Diane Russell ter nekaterih drugih feminističnih avtoric in avtorjev treba razumeti tudi številne umore in nasilne smrti žensk, saj so ti v večjem deležu posledica kakšne izmed oblik spolno zaznamovanega nasilja. Ko so prve teoretičarke feminističnih krogov, med katerimi gredo glavne zasluge prav profesorici Russell, začele opozarjati na potrebo po preučevanju umorov skozi perspektivo spola, so prve analize pokazale, da je spol osnovni motiv za večinski delež prezgodnjih in nasilnih smrti žensk. Raziskave so pokazale, da večina žensk med 16. in 44. letom umre za posledicami katere izmed oblik spolnega nasilja, kar pa ne velja za moške. Čeprav je proporcionalno umorjenih več moških kot žensk, so moški le redko tarče nasilja zaradi lastnega spola (Russell in Harmes, 2001). Statistični podatki o kriminaliteti v Sloveniji (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2018), ter mednarodna poročila o nasilju in kriminaliteti (WHO, 2002; UNODC, 2011) kažejo, da so moški najpogosteje žrtve nasilja, ki se zgodi zunaj doma, s strani oseb, ki so bodisi sorodniki v drugi vrsti, znanci ali nepoznane osebe, praviloma istega spola. Moški so le redko žrtve nasilja s strani lastne partnerke ali drugih poznanih/nepoznanih oseb ženskega spola.

Zaradi takšnih spoznanj so nekatere feministične teoretičarke in aktivistke začele opozarjati, da bi bilo za umore žensk treba vpeljati posebno terminologijo, skozi katero bo motiv spola pri umorih in nasilnih smrtih žensk takoj viden. Zato so že sredi sedemdesetih let nekatere feministične aktivistke in raziskovalke začele uporabljati poseben izraz, ki naj bi omogočil pravilno razumevanje in obravnavanje seksističnih umorov in nasilnih smrti žensk ter opozoril na njihovo spolno zaznamovanost. Cilj dosledne uporabe posebnega poimenovanja je poudariti spolno specifične vzroke za umore žensk in opozoriti na problematiko umorov žensk, ki so v glavnem posledica različnih oblik spolnega in drugega nasilja, ki ga ženske doživljajo prav zaradi svojega spola (Campbell, 1992; Radford in Russell, 1992; Ellis in De Keseredy, 1997; Russell in Harmes, 2001; Valdez, 2006; Spinelli, 2011).

Potreba po natančnem poimenovanju umorov žensk ne izhaja iz tega, da so ti umori pomembnejši ali da so ženske pogosteje umorjene kot moški, ampak je namen posebnega poimenovanja teh zločinov v tem, da se pokaže na njihovo temeljno značilnost, ta pa je, da gre za umore žensk, za katere je glavni razlog njihov spol. Posebno pojmovanje naj bi služilo kot osrednje poimenovanje spolno zaznamovanih umorov žensk.

Ker je v slovenskem prostoru tematika femicida precej zanemarjeno raziskovalno področje in ker sta koncept in zgodovina nastajanja tega pojma pri nas precej nepoznana, bova v tem prispevku na podlagi različnih teoretskih prispevkov in empiričnih raziskovanj orisali njegov pomen ter predstavili razvoj definicij in različnih pristopov k raziskovanju ter poskušali odgovoriti na vprašanje, zakaj se vpeljava pojma femicid za poimenovanje nasilnih smrti žensk¹ in umorov zdi nujna in tudi upravičena.

Najprej bova skušali prikazati, kako spol vpliva na razumevanje nasilja in še posebej na to, kako razmerje spolov povzročitelja in žrtve, ko gre za nasilna dejanja in umore, vpliva na razumevanje specifične nasilnih smrti žensk. Zanimalo naju bo, kako je to vplivalo na poskuse definiranja in poimenovanja te specifične oblike nasilja. V nadaljevanju bova prikazali, kako so na razumevanje te oblike nasilja in njeno poimenovanje vplivali različni konteksti (intimni, družinski, poznani in neznan).

V drugem delu svojega besedila bova tematizirali, kako je uporaba spolno nevtralne terminologije prek tehnik evfeminiziranja vplivalo na (ne)ustrezno pojmovanje ter poimenovanje moškega nasilja nad ženskami in otroki ter kako se je (zavestno ali nezavedno) iz političnih dokumentov pa tudi iz znanstvenega raziskovanja zakrivalo glavne akterje tovrstnega nasilja in vzrokov zanj.

Pri tem opozarjava na to, kako je poimenovanje in definiranje na novo prepoznanih oblik zatiranja žensk ključnega pomena za reševanje in preprečevanje tovrstnih problemov; do konca 70. let 20. stoletja se je na primer celo v feminističnih razpravah kot obliko spolnega nasilja obravnavalo samo posilstvo, in sicer kot osnovni mehanizem moške moči za nadziranje žensk.

V tretjem delu besedila oriševa razvoj pristopov pri definiranju in vpeljavi pojma femicid od prve uporabe tega termina v 19. stoletju naprej pa vse do sodobnih nekaj več kot dve desetletji trajajočih kritičnih in še ne končanih razprav o tem, kaj različne avtorice in avtorji razumejo pod tem terminom ter kako se ti razlikujejo v različnih znanstvenih in strokovnih skupnostih. Pri tem avtorici omenjata ključno vlogo feministične teoretikarke in aktivistke Dianne Russell. V četrtem delu besedila prikaževa širjenje uporabe tega pojma iz ZDA, Latinske Amerike in iz Kanade v Evropo in Slovenijo, ki jo označiva za zamudnico v celotnem procesu, saj v prvih živahna razprava teče že od poznih sedemdesetih let 20. stoletja, medtem ko je v Evropi še precej nov in se v besedilih avtoric in avtorjev, ki se ukvarjajo z nasiljem nad ženskami, pojavlja le redko, pri nas pa smo šele pred kratkim dobili prvo empirično raziskavo o tej tematiki.

SPOLNA ZAZNAMOVNOST UMOROV IN NASILNIH SMRTI ŽENSK

Tako kot pri nasilju na splošno tudi pri umoru obstajajo pomembne razlike med spoloma. Sodeč po tujih raziskavah, se namreč vzroki za umore in nasilne smrti moških pomembno razlikujejo od vzrokov za umore in nasilne smrti žensk. Poročilo »Global Study on Homicide« Urada Združenih narodov za droge in kriminal (United Nations Office on Drugs and Crime, v nadaljevanju: UNODC) navaja, da v globalnem pogledu moški predstavljajo glavnino oseb, vpletenih v kazniva dejanja umora, ter približno 80 odstotkov vseh žrtv in storilcev. V tipičnem vzorcu umora moški umori moškega in na splošno je tveganje umora za moške precej višje kot za ženske. Vzroki za umore moških in umore žensk pa so povsem različni. Po podatkih UNODC je za moškega največja verjetnost, da bo umorjen zunaj doma, za žensko pa je najnevarnejši kraj ravno dom. Glavni vzrok za umore žensk na globalni ravni je intimnopersnersko nasilje. Pojavnost umorov, ki prizadenejo ženske, je povezana s stopnjo intimnopersnerskega oziroma družinskega nasilja, ne pa s strelnimi spopadi, z organiziranim kriminalom ali uličnim nasiljem, kar je značilno za umore moških. Sklep poročila je, da so intimnopersnerski umori najpogostejši tip umorov žensk na globalni ravni (UNODC, 2011).²

Tudi v Sloveniji moški predstavljajo večino žrtv in storilcev kaznivih dejanj umora na splošno. Prav tako lahko ugotovimo, da je za moške najverjetneje, da jih bo umorila znana ali neznan oseba, za ženske pa velja, da bo to najverjetneje nekdanji ali aktualni zakonski ali intimni partner (Voglar, 1997; Sterle, 1999; Podreka, 2017). Iz omenjenih raziskav izhajajo, da so ženske na splošno manj prisotne v kaznivih dejanjih umora in da le redko povzročijo umor zunaj svoje družine ali drugih razmerij. Prav tako lahko ugotovimo pomembne statistične razlike v razmerju med intimnopersnerskimi umori³ žensk in moških. Podatki ministrstva za notranje zadeve za obdobje od leta 2000 do leta 2013 kažejo, da med žrtvami intimnopersnerskih umorov močno prevladujejo osebe ženskega spola, saj jih je bilo nekaj več kot 70 odstotkov, žrtv moškega spola pa nekaj manj kot 30 odstotkov (Podreka, 2017). Podatki in raziskave o smrtonosnem nasilju nad ženskami navadno vključujejo le uboj/umor, saj gre za pravno kvalificirani kaznivi dejanji, ki ju je najlažje prepoznati in tako tudi statistično obdelati. Obenem pa številne raziskovalke in raziskovalci ter nekatere organizacije opozarjajo tudi, da zgoraj navedene kategorizacije niso

1 Ko različne avtorice v razpravah o femicidu uporabijo pojem ženske, po večini referirajo na osebe, ki jim je bil ob rojstvu pripisan ženski spol; takšni uporabi pojma slediva tudi avtorici te razprave, pri čemer se zavedava omejitvev takšne uporabe, a obenem meniva, da je v tem kontekstu uporaba pojma 'ženske' za razumevanje celotnega konteksta nujna in zgodovinsko pogojena.

2 Takšne ugotovitve potrjujejo tudi statistični podatki in raziskave iz posameznih držav (Gartner, Dawson in Crawford, 2001; Mouzus, 2001; Glass et al., 2008).

3 V kategorijo intimnopersnerski umor sva vključili umore in uboje, ki so jih po podatkih policije izvršile osebe iz kategorij »nekdanji zakonec oziroma intimni partner«, »intimni partner« in »zakonec«.

edini mogoči smrtonosni izidi nasilja nad ženskami. Svetovna zdravstvena organizacija tako navaja, da so ženske skozi svoja življenjska obdobja izpostavljene različnim oblikam spolnega nasilja. Nasilje, kakršnemu so izpostavljene, ne ogroža samo njihovega zdravja, ampak tudi njihovo življenje. Poleg tega, da po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije največji odstotek umorov žensk letno zagrešijo njihovi zdajšnji ali nekdanji partnerji, pa več kot pol milijona žensk letno umre tudi zaradi zapletov pri nosečnosti in porodu.ocene navajajo, da približno 78.000 žensk in deklet letno umre zaradi posledic nezakonitih splavov. Nevarna in prisiljena spolnost je torej drugi glavni razlog za razna obolenja in smrti v revnejših državah zlasti za ženske (WHO, 2008). Zato v kategorijo femicida ne uvrščamo samo namerno povzročene (nasilne) smrti, kot so umor ali uboj, ampak tudi smrti, ki so mogoče nenačrtovane, pa se zgodijo zaradi katere izmed drugih oblik spolnega nasilja nad ženskami,⁴ ter tudi smrti, povezane s kršenjem reproduktivnih pravic žensk, kot so prepovedi umetne prekinitve nosečnosti in s tem povezano zatekanje v tvegane nezakonite splave, pohabljanje ženskih genitalij, zgodnje prakse poročanja oziroma otroške poroke ter prakse, povezane s preferiranjem moških potomcev, kot so: zanemarjanje in stradanje dojenčic ter spolno selektivni splavi zarodkov ženskega spola. Gre za prakse za katerimi po podatkih različnih organizacij letno umre na tisoče žensk (WHO, 2008, 2012; UNODC, 2011; ACUNS, 2014).

Spolno zaznamovani umori žensk in njihovi povzročitelji

Vzroki, ki pospešujejo porast spolnega nasilja nad ženskami in spolno zaznamovanih umorov, so lahko zelo različni. Nedvomno, kot opozarja Russell (2001),

jih je treba iskati v načinu socializacije moških in žensk, izkušnjah spolnih in drugih zlorab v otroštvu, v porastu nasilja in degradaciji žensk zaradi pornografije, revščine, ekonomske odvisnosti žensk, družbene tolerance do nasilja na splošno ter še prisotne diskriminacije žensk na različnih družbenih področjih. Spolno zaznamovane nasilne smrti in umore žensk je mogoče prepoznati na osnovi dveh meril, in sicer na podlagi relacije in razmerja med žrtvijo in povzročiteljem in/ali na podlagi dinamike dejanja oziroma povodov zanj. Po mnenju avtoric Dawson in Gartner (1998) je za razumevanje konteksta in dinamike nekega umora ali nasilne smrti ključno prepoznati razmerje med žrtvijo in povzročiteljem. To je tisto, kar raziskovalcem omogoča prepoznavati femicidne zločine od nefemicidnih zločinov. Ellis in De Keseredy (1996) sta na podlagi takšnih spoznanj med prvimi razdelala klasifikacijo tipologije femicidov, ki za osnovo jemlje razmerja med povzročiteljem in žrtvijo. Menita namreč, da je to tisti ključni element, na osnovi katerega je mogoče neki zločin kvalificirati kot femicid. Njuna tipologija ločuje med štirimi vrstami femicida, ki vključujejo intimne femicide, sorodstvene femicide, femicide od znanca in femicide od neznanca. Njuna študija je bila podlaga tudi za tipologijo femicida, ki jo razdelata Russell in Harnes (2001), čeprav sta svojo kategorizacijo pomembno dopolnila na podlagi lastnih ugotovitev in nekaterih drugih raziskav. Njuna klasifikacija prav tako vključuje štiri tipologije femicida, a sta jih poimenovala nekoliko drugače kot zgoraj omenjeni avtorici, saj menita, da je terminologija, ki jo uporabita Ellis in De Keseredy (1996), preširoka in ne

zaobjame vse kompleksnosti teh zločinov. Njuna klasifikacija vključuje: intimni partnerski femicid,⁵ družinski femicid,⁶ femicid od drugih poznanih nasilnežev,⁷ femicid od neznanca.

- 4 Tako so na primer v okviru projektov Daphne III–2007 »*Estimation of Intimate Partner Violence related mortality in Europe – IPV EU Mortality*« opozorili, da so lahko smrtnosti, povezane z intimnoperskim nasiljem, zelo različne. Na osnovi pridobljenih podatkov iz vseh držav članic EU so ocenili, da je bilo leta 2006 v EU-27 skupaj 3.413 smrti povezanih z intimnoperskim nasiljem, pri čemer je bilo med žrtvami 2.419 žensk (70,9 %). Najpogostejša oblika smrtnosti, povezana z intimnoperskim nasiljem in ugotovljena v 1.409 primerih (41 %), so bili neposredni umori žensk, ki so jih povzročili nekdanji ali aktualni intimni partnerji. Sledili sta smrtnost zaradi samomorov žensk, žrtev intimnoperskega nasilja (1.010 primerov ali 29,6 %), in smrtnost zaradi samomorov storilcev oziroma storilk intimnoperskih umorov (536 primerov ali 15,7 %). V 272 primerih (8 %) je moškega umorila nekdanja ali aktualna intimna partnerka, 186 primerov (5,5 %) pa je bilo posledica kolateralnih umorov. Ocenjujejo, da je v EU-27 vsako leto približno 3.500 smrti povezanih z intimnoperskim nasiljem, kar pomeni 9 smrti dnevno, od tega so v sedmih primerih žrtve ženske (Daphne III–2007, 2010).
- 5 Gre za izraz, ki nadomešča prvotno vpeljan izraz intimni femicid pri nekaterih avtoricah (Stout, 1992; Crawford, Gartner and Women We Honour Action Committee, 1992; Dawson in Gartner, 1998) in se navadno nanaša na umore žensk, ki jih izvršijo zdajšnji ali nekdanji partnerji. Ob tem pa so nekatere druge avtorice (Campbell, 1992; Radford in Russell, 1992; McFarlane et al., 1999; Russell in Harnes, 2001; Campbell et al., 2003; Valdez, 2006; Campbell et al., 2007; Baldry, 2008; Dixon et al., 2008; Glass et al., 2008; Campbell et al., 2009) opozorile na dejstvo, da je izraz preširok in da lahko vključuje še nasilne smrti, ki jih povzročijo drugi družinski člani oz. ljudje, ki imajo z žrtvijo intimno vez (na primer prijatelji), kar pa sodi v posebno kategorijo. Zato sta raziskovalki Campbell in Runyan za nasilne smrti žensk, ki jih povzročijo nekdanji ali aktualni intimni in zakonski partnerji, vpeljali izraz intimni partnerski femicid (Campbell in Runyan, 1998, v Russell in Harnes, 2001). Takšno terminologijo je podprla tudi avtorica Russell (2001), ki pojasnjuje, da sicer raziskave, ki uporabljajo izraz intimni femicid, navadno kot povzročitelje nasilnih smrti žensk obravnavajo samo intimne partnerje in ne drugih sorodnikov ali prijateljev, da pa izraz intimni femicid ne izraža povsem natančnega pomena, in sicer da gre za intimnopersko razmerje med vpletjenima osebama.
- 6 Namesto sorodstveni femicid predlagata izraz družinski femicid, saj opozarjata na ključni element družinskih vezi pri številnih spolno zaznamovanih zločinih žensk, kot so umori iz časti.
- 7 Ta izraz predlaga namesto izraza femicid od znanca, saj menita, da se prvi izraz ne more nanašati na razmerja, kot so zmenki in/ali prijateljstva.

OD EVFEMIZACIJE KOT TAKTIKE PRIKRIVANJA SPOLNIH ZLOČINOV DO VPSELJAVE POVEDNEGA POIMENOVANJA

Obnavljanje spolnih umorov s spolno nevtralno terminologijo prikriva pomembnost spola žrtev in zločincev, ki je bistvenega pomena, zlasti ko govorimo o umorih žensk. Izogibanje ustreznemu poimenovanju moškega nasilja nad ženskami in otroki je način, s pomočjo katerega se iz diskusij in besedil, ki obravnavajo nasilje moških – mednarodni dokumenti, znanstvena dela ali mediji –, izpuščajo (zavestno ali nezavedno) glavni akterji tovrstnega nasilja in vzroki zanj.

Evfemizacija je tehnika, ki omogoča etiketiranje nekega problema na netočen in zavajajoč način. Mehanizmi evfemizacije in lingvističnega izogibanja so različni: včasih zelo subtilni in preišljeni, včasih zelo grobi, vendar vedno sistematični. Znotraj diskurza o nasilju nad ženskami je posledica evfemizacije ta, da moški izginejo iz diskurza o moškem nasilju nad ženskami in otroki. Tako se le redko govori o nasilju partnerja/moža nad partnerico/ženo, ampak pogosteje o partnerskih konfliktih ali družinskem nasilju, incestuoznih družinah, namesto o očetih, ki zlorablajo in pretepajo svoje otroke (Romito, 2005, 58–59), ter namesto o nasilnih dečkih in fantih o mladostniškem nasilju ali nasilnih izbruhih pri adolescentih (Russell in Harnes, 2001, 6).

Ko so feministične raziskovalke in aktivistke začele opozarjati na spolno zaznamovanost nasilnih smrti žensk, so obenem začele tudi zahtevati, da se ta oblika nasilja zaradi prepoznavnosti posebej poimenuje. V feministični literaturi se tako za poimenovanje nasilnih smrti žensk, ki so posledica kakšne oblike spolno zaznamovanega nasilja, vpelje izraz femicid.

Avtorice, ki zagovarjajo natančno pomensko poimenovanje pojava in zato tudi uporabo izraza femicid, izhajajo iz prepričanja, da je poimenovanje in definiranje na novo prepoznanih oblik zatiranja žensk ključno za reševanje in preprečevanje tega zatiranja, saj menijo, da pojav ali problem ne obstaja, dokler nima imena. Tako so med drugim šele z vpeljavo izrazov za označevanje nekaterih oblik spolnega nasilja, kot so spolno nadlegovanje, intimnopartnersko nasilje itn., te problematike postale vidne in prepoznavne v širši družbi. Russell pojasnjuje:

Poimenovanje in definiranje novih oblik zatiranja žensk ima za feministke ključno vlogo v boju proti nasilju in njegovem preprečevanju. Dokler niso

feministke oblikovale izraza spolno nadlegovanje žensk [sexual harassment, op. a.] za poimenovanje izkoriščevalskega nadlegovanja žensk na delovnem mestu prek moških, so ta problem brez imena spregledovali skoraj vsi, vključno s feministkami. Dokler feministke ne bodo prepoznale obstoja termina, ki se nanaša na umore oseb ženskega spola, zato ker so ženskega spola, ne bodo prepoznale povezave med različnimi oblikami femicidov niti se ne bodo angažirale v usklajeni kampanji proti femicidu in za njegovo preprečevanje (Russell, 2001, 7).

Jezik ni le orodje, ki omogoča komuniciranje in socialno interakcijo, ampak z njim kodificiramo in konceptualiziramo svet. Imena, ki jih damo ali so jih drugi dali stvarem, vplivajo na to, kako te stvari dojemamo in kakšna sta naše odzivanje na njih in naše reakcije ob tem. Dale Spender (1980) pravi, da so imena bistvena za oblikovanje realnosti, kajti brez imena je težko sprejeti obstoj kakega predmeta, pojava, čustva. Za pripovedovanje zgodovinsko prikritih izkušenj, kot je nasilje nad ženskami, je bilo zato, kot opozarja Romito (2005, 57–58), »treba ustvariti izraze in koncepte, ki jih v tradicionalnem besedišču/jeziku ni bilo«.

Takšno stališče se je oblikovalo tudi v preučevanju nasilnih smrti žensk. Ena prvih raziskovalk, ki so opozorile na problematičnost spolno nevtralne terminologije pri preučevanju nasilnih smrti žensk, je bila sociologinja in feministična aktivistka Diana Russell. Skupaj s kolegi in kolegicami je vpeljala pojem femicid (femicide), ki je danes v mednarodni strokovni literaturi eden osnovnih pojmov za poimenovanje spolno zaznamovanih nasilnih smrti žensk. S poglobljenim raziskovanjem nasilja in nasilnih smrti žensk so ugotovili, da večina nasilnih smrti žensk, ki jih povzročijo zakonski ali intimni partnerji, očetje, znanci ali tujci, ni produkt nerazločljivih zločinov, ampak gre za umore, ki so najekstremnejša oblika protišenskega terorja (antifemale terror), zasnovanega na sovraštvu, preziru, užitku ali na občutku posedovanja ženske (Radford in Russell, 1992, 15), ki si prav zaradi tega zaslužijo natančno in povedno poimenovanje – s terminom femicid.

Končno definicijo femicida so Russell idr. (2001) podali v zborniku *Femicide in Global Perspective*; opredelili so ga kot pojav, ko »osebe moškega spola ubijajo osebe ženskega spola prav zato, ker so ženskega spola« (Russell idr., 2001, 3).⁸ Z izrazom femicid označujejo vse oblike spolno zaznamovanega oziroma seksističnega

⁸ Diana Russell je definicijo femicida oblikovala v več kot 20-letnem raziskovanju nasilja nad ženskami in umorov žensk v različnih obdobjih, kulturah in v družbah. V tem času so definicijo večkrat preoblikovali. Izraz femicid je avtorica Russell prvič uporabila v pričanju o umorih žensk na Mednarodnem sodišču za zločine proti ženskam v Bruslju leta 1976, vendar še ni oblikovala definicije. V knjigi *Rape in Marriage* (Russell, 1990) je objavila izsledke raziskave o posiljevanju in pretepanju soproge in femicidnih grožnjah, ki jo je naredila na vzorcu 930 žensk, starejših od 18 let in živčih v San Franciscu. Od 87 žensk, ki so bile žrtve posilstva v zakonu, jih je 22 % povedalo, da jim je soproge grozil z umorom, čeprav jih v raziskavi o tem niso posebej vprašali. Russell poudarja, da bi bil, če bi jih o tem vprašali, odstotek najverjetneje veliko višji, pa tudi, da je bilo mogoče intervjuvati le preživele žrtve femicida. Na podlagi teh spo-

ubijanja žensk in ne le umorov mizogine narave, ki so povzročeni naklepno, samo zaradi sovraštva do žensk: »Seksistični umori vključujejo moško ubijanje zaradi občutka pravice in/ali nadvlade nad ženskami, zaradi užitka ali sadistične želje v odnosu do njih in/ali predpostavke o lastništvu nad ženskami« (Russell, 2001, 14).

Femicid je končno dejanje moškega seksizma – pomeni dobesedno uničenje življenja ženske ali dekleta na individualni, neinstitucionalizirani pa tudi na širši, institucionalizirani ravni. V nasprotju s terminoma genocid,⁹ ki pomeni namerno v celoti ali delno uničenje kakšne narodnostne, etnične, rasne ali verske skupine, in ginocid (gynocide),¹⁰ ki pomeni namerno v celoti ali delno uničenje skupine žensk kot družbene kategorije v kaki populaciji, femicid ni omejen le na namerno iztrebljanje žensk kot družbene skupine ali le na umore iz sovraštva (Russell in Harmes, 2001, 20–23). Femicid tudi ni omejen le na namerne oz. naklepne smrti žensk, ampak vključuje vsakršno nasilno smrt ženske, tudi ne namerno, če je posledica kakšne spolno zaznamovane oblike nasilja.

Tako v uvodu h knjigi *Femicide in Global Perspective* Russell (2001) poudari, da je za pravilno razumevanje in obravnavo spolno zaznamovanih umorov ključna uporaba pojma femicid namesto splošnega termina umor, ki je po njenem mnenju presplošen in zamegli spolno zaznamovanost takšnih umorov. Russell (2001, 3–4) pojasnjuje:

Izbrala sem izraz femicid – ubijanje oseb ženskega spola, kar stori oseba moškega spola – v upanju, da bo poimenovanje teh zločinov olajšalo njihovo prepoznavanje. Z lociranjem nasilnih smrti žensk v kontekst politike spola zavračam popularno razumevanje umorov žensk kot nečesa zasebnega in/ali patološkega. Ko moški umori žensko ali dekle, so skoraj vedno prisotne mizogine ali seksistične dinamike moči. Femicidi so smrtonosni sovražni zločini [...]. Fe-

micid je skrajni konec kontinuuma seksističnega teroriziranja žensk in deklet. Posilstvo, mučenje, pohabljanje oz. obrezovanje, spolno suženjstvo, incestuozno in zunajdružinsko spolno zlorabljanje otrok, fizično in emocionalno nasilje ter hudi primeri spolnega trpinčenja so prav tako del tega kontinuuma. Vsakič, ko se kakšna izmed teh oblik spolnega terorja konča s smrtjo, postane femicid.

Russell in Harmes poudarjata, da je uporaba izraza femicide namesto homicide v primerih spolno zaznamovanih nasilnih smrti žensk ključna, saj gre za termin, ki poudarja pomen spola pri tej ekstremni obliki nasilja nad ženskami (Russell in Harmes, 2001, xii). Tudi avtorici tega besedila iz takšne perspektive zagovarjata stališče, da je pri umorih ali nasilnih smrtih žensk, ki so posledica katere izmed oblik spolno zaznamovanega nasilja, upravičeno uporabljati izraz femicid. Je pa ob tem treba opozoriti, da je pri uporabi tega pojma potrebna tudi določena mera previdnosti, čeprav se v feministični znanstveni diskusiji izraz femicid vse bolj uveljavlja, stališča o tem pa niso enotna. V feminističnih in drugih znanstvenih krogih, ki se ukvarjajo z nasiljem nad ženskami in umori žensk, namreč poteka obsežna razprava o ustrezni definiciji in upravičenosti rabe izraza femicid. Ob diskusiji o tem, kaj označuje pojem femicid, zlasti zunaj feminističnih krogov, pa je zaslediti tudi kritične odzive v smislu, ali je ta izraz sploh upravičeno uporabljati; še posebej to velja za razprave v kriminološki in pravni stroki, saj izraz pogosto enačijo z genocidom in ga tako razumejo kot preostrega v odnosu do osrednjih motivov za umore žensk, po drugi strani pa tudi kot diskriminatornega do umorov moških. Ob vsem tem pa kaže razmisliti tudi, kako definicijo femicida razširiti ter vključiti pojme in perspektive, ki so jih v zadnjem času razvili v okviru skupnosti LGBT+, kot so ob rojstvu pripisan spol, spolni izraz ter vprašanja in tematike, ki jih zastavljajo omenjene skupnosti, itn.

znanj je femicid prvotno opredelila kot »ubijanje žensk zaradi tega, ker so ženske« (Russell in Harmes, 2001, 3). Leta 1990 je v sodelovanju z Jane Caputi oblikovala nekoliko širšo definicijo in femicid opredelila kot »umore žensk, ki jih storijo moški zaradi sovraštva, prezira, užitka ali občutka posedovanja ženske« (Russell in Harmes, 2001, 14). Dve leti pozneje sta Russell in Radford v knjigi *Femicide. The Politics of Woman Killing* femicid definirali preprosto kot »ubijanje žensk, kar storijo moški izključno zaradi sovraštva« (Radford in Russell, 1992, 3). Po skoraj 10 letih nadaljnega raziskovanja na tem področju sta Russell in Harmes leta 2001 v knjigi *Femicide in Global Perspective* objavili izpopolnjeno in razširjeno definicijo femicida kot »ubijanje oseb ženskega spola, kar storijo osebe moškega spola, in sicer prav zaradi tega, ker so ženskega spola« (Russell in Harmes, 2001, 3). Glavna sprememba, ki sta jo vpeljali, je zamenjava besede ženske za besedno zvezo osebe ženskega spola, in sicer zaradi spoznanja, da so lahko tarče femicida tudi številna mlada dekleta, dojenčice in celo zarodki ženskega spola (na primer selektivni splavi). Prav tako sta besedo moški zamenjali z besedno zvezo osebe moškega spola, in sicer zaradi ugotovitve, da so povzročitelji femicidnih zločinov lahko tudi dečki ali mladostniki.

9 Genocid je v mednarodnem pravu v 2. členu Konvencije o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida opredeljen kot katero koli izmed naslednjih dejanj, storjeno z namenom v celoti ali delno uničiti kako narodnostno, etnično, rasno ali versko skupino: povzročanje hudih telesnih ali duševnih poškodb pripadnikom take skupine; naklepno izpostavljanje takšne skupine življenjskim razmeram, ki naj pripeljejo do njenega popolnega ali delnega fizičnega uničenja; uvajanje ukrepov, ki preprečujejo rojstva v skupini; prisilno preseljevanje otrok ene skupine v drugo skupino.

10 *Ginocid* ali *gynocide* je izpeljanka iz izraza genocid. Vpeljali sta jo feministični teologinji Mary Daly in Jane Caputi (1987), da bi poimenovali namerno uničevanje žensk kot skupine v kakšni populaciji. *Ginocid* definirata kot »osnovni mehanizem globalnega patriarhata: načrtno duševno in fizično uničevanje žensk; uporaba sistematično premišljenih metod (kot so: ubijanje, fizično ali duševno nasilje, povzročanje nemogočih življenjskih razmer, ženski infanticid) z namenom totalnega uničenja žensk kot politične in kulturne sile [...]« (Daly in Caputi, 1987, 77).

RAZVOJ PRISTOPOV PRI DEFINIRANJU IN VPSELJAVI POJMA FEMICID

Zgodovinski pregled pojavljanja izraza femicid pokaže, da je ta v uporabi že več kot dve stoletji. Najstarejši zapis se je pojavil v delu *Satirical View of London* iz leta 1801. Takrat so z njim označevali vsakršen umor ženske. Pozneje je bil pojem z enako definicijo uporabljen v Whartonovem pravnem leksikonu iz leta 1848, v katerem je bilo predlagano, da se femicid obravnava kot kazenskopravni prestopok. Takšna definicija pojma femicid je zapisana tudi v *Oxfordskem angleškem slovarju* iz leta 1989 (Russell in Harmes, 2001, 13) in se je ohranila vse do leta 1982, ko je avtorica Russell oblikovala prvo širšo definicijo femicida. Vzrok za njeno delo je bila antologija o femicidu ameriške pisateljice Carol Orlock iz leta 1974, a pa ni bila nikoli dokončana.

Russell je bila prva avtorica, ki je v izrazu femicid videla pomembno aktivistično in politično moč, s katerim bi številne nasilne in prezgodnje smrti žensk dobile posebno vidnost v družbi, ki bi neposredno konotirala na spol žrtve kot temeljni motiv za tovrstne zločine. Prav zato velja za eno vodilnih teoretičark in aktivistk, ki so največ prispevale k razvoju definicije in rabe izraza femicid.

Prelomno delo na področju uporabe termina femicid je nedvomno zbornik prispevkov o različnih oblikah femicida z naslovom *Femicide. The Politics of Woman Killing* iz leta 1992.¹¹ To delo velja za pionirsko na tem področju in je tudi pomenilo pomemben premik v uporabi in razumevanju tega termina v družbi na splošno pa tudi v znanstvenem svetu. Gre za prelomni prispevek pri raziskovanju in razumevanju tega pojava, saj opozori, da izraz umor (homicide) v primerih umorov in nasilnih smrti žensk iz sociološke perspektive izbrisuje dokaze, ki temeljijo na spolu, ter s tem tudi pomembne razlike med vzroki za umore in nasilne smrti moških in žensk. Kot opozarjajo Corradi et al. (2016), je prispevek k sociološki imaginaciji avtoric Radford in Russell za razumevanje problematike femicida izjemno pomemben, saj osvetljuje različne relevantne vzroke za nasilne smrti žensk, kar je imelo daljnosežne posledice za novo in drugačno razumevanja problematike umorov žensk oziroma femicida kot pomembnega družbenega in političnega problema. V letu 1992 pa je bil objavljen tudi prvi znanstveni članek o prvi večji raziskavi, ki se je neposredno nanašala na femicid. Gre za delo ameriške feministične raziskovalke Karen Stout, v katerem je s pomočjo ekološkega modela poskušala raziskati vzroke za intimnopartnerske umore žensk. Gre za prvo večjo znanstveno raziskavo, v kateri je avtorica vzroke za tovrstne umore iskala v širšem družbenem kontekstu patriarhalne družbe in za katere je dokazovala upravičenost rabe termina femi-

cid (več v Stout, 1992). Pred letom 1992 se je izraz femicid le redko pojavljal v znanstvenih in drugih delih, po letu 1992 pa se je zgodil pomemben prodor na področju uporabe tega termina pa tudi na področju raziskovanja fenomena femicida. Tako je v zadnjih skoraj tridesetih letih mogoče zaslediti tudi pri nekaterih drugih feminističnih avtoricah in avtorjih različne poskuse definiranja femicida. Ellis in De Keseredy sta na primer leta 1996 na podlagi razlikovanja med naklepnimi in nenaklepnimi umori s pojmom femicid označila naklepno moško ubijanje žensk (Ellis in De Keseredy, 1997). Campbell in Runyan pa sta s pojmom femicid poimenovali »vsako ubijanje žensk ne glede na motiv ali status krivca« (Campbell in Runyan, 1998, v Russell, 2001, 15). Avtorica Russell sicer opozarja, da sta obe definiciji problematični. V prvem primeru je definicija po mnenju avtorice preozka, ker so lahko tudi nenaklepne smrti žensk femicid, saj kot pojasnjuje: »[...] nasilni soproj mogoče ni imel namena ubiti svoje zakonske partnerke, ko jo je napadel, vendar se po moji definiciji njegovo nenamerno dejanje gotovo klasificira kot femicid« (Russell, 2001, 15). Druga definicija pa je po njenem mnenju preširoka, saj je za definicijo femicida, kot jo zagovarja avtorica Russell, bistveno razlikovanje med femicidi in nefemicidi. Kadar spol ženske ali dekleta za zločinca pri povzročitvi njene smrti ni bistven, ne moremo govoriti o femicidu. Oborožen tat, ki med ropom v trgovini po naključju ubije prodajalko, ne izvrši femicida, enako pa velja, če moški po nesreči ubije mimoidočo žensko, medtem ko želi ubiti nekoga drugega (Russell, 2001). Avtorica na definicijo femicida po avtoricah Campbell in Runyan dodaja: »S tem ko sta izpustili zadnji del naše definicije femicida (,zato ker so ženskega spola'), sta raziskovalki odstranili politični element te definicije« (Russell, 2001, 15).

Tudi v sodobnem času je mogoče zaslediti široko diskusijo o ustrezni definiciji femicida. To je nedvomno povezano z dejstvom, kot opozarja Pinelo (2015), da femicida ne gre razumeti kot statičnega pojma, ampak ga je treba obravnavati kot živ mehanizem (*agencement machinique*). Definicijo femicida namreč ne oblikujejo jasni koncepti, izhajajoči iz jasnih definicij znotraj natančno določenih mej, ampak gre za koncepte v gibanju in nastanjanju, ki delujejo drug na drugega in skozi katere se definicija femicida oblikuje. Dokaz za to so po eni strani številne definicije femicida, ki so nastale v zadnjih dvajsetih letih, po drugi strani pa tudi različni teoretični pristopi k raziskovanju in obravnavanju femicida.

V zadnjih dveh desetletjih so različne avtorice in organizacije oblikovale različne definicije femicida. Leta 2000 sta Ana Carcedo in Montserrat Sagot femicid definirali »kot najbolj ekstremno obliko seksističnega

¹¹ Gre za izjemno bogato delo, pri katerem je sodelovalo 34 avtorjev in avtoric, in obravnava različne oblike femicida – od intimnopartnerskega femicida v ZDA do rasističnih femicidov nad afroameriškiimi ženskami, od sodobne oblike serijskega femicida do fenomena lova na čarovnice in lesbicida v preteklosti ter specifične oblike femicidov, kot je praksa Sati v Indiji (več o tem v nadaljevanju).

terorja, v največji meri motiviranega z občutkom pose-
dovanja in nadzora nad ženskami» (Carcedo in Monte-
serrat, 2000, 12). Precej radikalno definicijo femicida je
podala Marcela Lagarde in ga definirala kot niz kaznivih
dejanj človeštva, ki vključujejo različne zločine, ugrabi-
tve in izginotja deklic ter žensk v okviru institucionalne
indiferentnosti. Gre za sivo luknjo države, ki podpira
nekaznovanje. Femicid je po mnenju avtorice treba
razumeti kot državni zločin, do katerega prihaja med
vojno pa tudi v času miru. Razume ga kot genocid nad
ženskami, do katerega prihaja takrat, ko zgodovinska
dediščina oblikuje in ustvarja družbene prakse, ki dopu-
ščajo nasilne napade na integriteto, zdravje, svoboščine
ter na življenje deklet in žensk (Lagarde, 2005).

Rosa Linda Fregoso in Cynthia Bejarano pa podata
precej razdelano definicijo femicida in femicid oprede-
lita kot

*umore žensk in deklet, katerih vzvod tiči v spolni
strukturi moči [...]; gre za spolno zaznamovano
nasilje, ki je javno in zasebno, in implicira državo
(posredno ali neposredno) in posamezne pov-
zročitelje (zasebne ali državne akterje) [...]; gre
za sistematično nasilje, ki korenini v družbenih,
političnih, ekonomskih in v kulturnih neenako-
stih. V tem smislu njegova analiza ni usmerjena
izključno na spol, ampak tudi na intersekcijo
dinamike spola s krutimi grozodejstvi rasizma in
ekonomske krivičnosti v lokalnem pa tudi global-
nem kontekstu (Fregoso in Bejarano, 2010, 5).*

Se pa izraz femicid v zadnjem desetletju pogosto
uporablja tudi v okviru poročil različnih mednarodnih
organizacij, v katerih prav tako ni konsenza o poenoteni
definiciji. V okviru Svetovne zdravstvene organizacije
femicid navadno opredeljujejo kot namerne umore žen-
sk, in sicer zato, ker so ženske, a širša definicija vključuje
vsakršen umor ženske ali dekleta (WHO, 2012). V okvi-
ru Združenih narodov pa femicid definirajo kot »umore
žensk zaradi tega, ker so ženske, ne glede na to, ali je
umor storjen v družini, v kontekstu intimnopartnerskega
nasilja ali katerega koli drugega medosebnega odnosa,
ali pa je storilec katere koli oseba v skupnosti, ali jo je
povzročila ali tolerirala država ali njeni predstavniki«
(Roth in Valencia Villa, 2014, 14).

Prav tako je mogoče ugotoviti, da so raziskave o
femicidu, ki so nastale v zadnji letih, privzemale zelo
različne teoretične pristope. In sicer feministični pristop,
ki je v raziskovanju tudi najpogostejši in raziskovanje
nasilnih smrti žensk locira v kontekst patriarhalne do-
minacije; sociološki pristop, ki se osredinja na analizo
specifičnih značilnosti umorov žensk, ki te umore kate-
gorizirajo kot posebno kategorijo; kriminološki pristop,
ki femicid prepoznava kot posebno kategorijo znotraj
študij umorov; pristop z vidika človekovih pravic, ki
femicida ne razume samo kot obliko smrtonosnega nasi-
lja, ampak kot še eno izmed ekstremnih oblik nasilja nad

ženskami; tako imenovani dekolonialni pristop (decolo-
nial approach), ki analizira vrste femicida v kontekstu
dominacije kolonializma, vključno s tako imenovanimi
»zločini iz časti« (Corradi et al., 2016, 979).

Ne glede na različne definicije in teoretične pristope
pa se zdi, da je vsem skupno to, da je za definiranje
nasilnih smrti in umorov žensk kot femicid bistvena
spolna zaznamovanost teh zločinov.

Širjenje pojma femicid in raziskovanje tega pojava v Sloveniji

V ZDA, Latinski Ameriki in v Kanadi je izraz v upo-
rabi že od konca sedemdesetih let 20. stoletja, medtem
ko je v Evropi še precej nov ter se v besedilih avtoric in
avtorjev, ki se ukvarjajo z nasiljem nad ženskami, poja-
vlja le redko. V Evropo je namreč pojem femicid prispel
bistveno pozneje, v večjem delu Evrope pa še danes ni
vpeljan v splošno rabo, prav tako je raziskovanje po-
dročja v nekaterih državah na samih začetkih. Kot sva
že omenili, obstajajo tudi številna nestrinjanja in kritike,
uperjene zoper domnevno neupravičeno rabo tega poj-
ma, saj je izraz zlasti v Evropi sorazmerno nov in zato še
vedno predmet temeljnega preizpraševanja. Naj pri tem
poudariva, da se uveljavljanje in preizpraševanje tega
pojma odvija v štirih smereh: v znanstvenem raziskova-
nju, aktivističnem delovanju, v političnih diskusijah in
pri pravno zakonitem reguliranju. Najmanj nestrinjanja
glede uporabe in rabe tega izraza se zdi, da je najti v
aktivističnem delovanju in političnem polju. V obeh je
namreč mogoče zaznati zavzemanje za prepoznavanje
femicida kot posebnega družbenega problema. V tem
tudi večina zagovornic in zagovornikov rabe tega izraza
vidi njegov pomen in moč. Največ nestrinjanja pa pov-
zroča vprašanje, ali naj se femicid vpelje v zakonodajo
kot posebno in ločeno kaznivo dejanje. Takšne zahteve
so v večini držav nalete na visok odpor pravne stroke in
tudi nekaterih drugih strok, po drugi strani pa okrog tega
vprašanja niso soglasne niti feministične raziskovalke in
raziskovalci.

Pri preučevanju situacije v Sloveniji hitro ugotovimo,
da ne le femicid, ampak tudi preučevanje nasilja nad
ženskami še pred kratkim ni bila tema javnih diskusij,
znanstvenih preučevanj in političnih razprav. Dolgo je
namreč veljalo, da je nasilje nad ženskami v zasebnem
življenju in intimnih razmerjih izključno zasebna in
osebna zadeva (z eno izjemo – posilstev v zakonski
zvezi, saj je bilo to klasificirano kot kaznivo dejanje
že konec sedemdesetih let) ter nekaj, kar je bilo skrito
za zaprtimi vrati domačega doma in kot tako nekaj, o
čem se ni govorilo v javnosti.

To je treba razumeti v kontekstu, v katerem je bila
družina kot institucija razumljena v socialističnem
času, in po padcu starega režima kot nekaj, kar bi
morala ta država zaščititi (z zakoni in s socialnimi
transferji). Poleg tega je bila družina (in v veliko pogle-
dih je še vedno) razumljena kot homogena družbena

skupina, ne da bi pri tem upoštevala drugačen položaj posameznikov, ki tvorijo to skupino (Zaviršek, 1990; Bašič, 1993; Dobnikar, 1997; Kozmik in Dobnikar, 1999; Veselič, 2007; Dobnikar, 2009). Institucije socialnega dela so bile – pred nastankom društva SOS-telefon in delovanjem zatočišč za ženske in otroke žrtve nasilja – edina institucija, ki je obravnavala probleme nasilja v zasebnem življenju in družinskem kontekstu ter je pogosto zaščitila družino kot skupino in usmerila svoje dejavnosti v ohranjanje družine (Zaviršek, 1990; Dobnikar, 1997; Veselič, 2004; Sedmak in Kralj, 2006). Kar je bilo za tak pristop najbolj značilno, je to, da ni bil osredinjen na potrebe tistih oseb, ki so (bile) v podrejenem položaju (ženske, otroci, invalidi, starejši, šibkejši itn.). Vse dokler se v poznih osemdesetih letih niso začele pojavljati majhne feministično usmerjene skupine, ki so obravnavale ženske kot žrtve nasilja, ni bilo bistvenih sprememb glede načina obravnavanja tega vprašanja v Sloveniji.

Raziskava o spremembah zakonodaje o nasilju nad ženskami v novih državah članicah EU (po vključitvi leta 2004) je na primer pokazala, da so obstajali trije glavni akterji, ki so prispevali k bistvenemu spremenjanju načina obravnavanja nasilja nad ženskami; to so bile nevladne organizacije, državne institucije in mednarodne organizacije (Antić Gaber, 2009). Če se osredinimo na spremembe v Sloveniji, vidimo, da so različne nevladne organizacije, ki se ukvarjajo z nasiljem nad ženskami, opravile resnično veliko delo, ki ga država s svojimi institucijami ni: bile so prve, ki so začele organizirati storitve za žrtve; zbirale podatke o razširjenosti nasilja nad ženskami, otroki in mladino; izvedle manjše raziskave in študije; predlagale potrebne izboljšave zakonodaje; izvajale kampanje ozaveščanja; izvajale pritisk na mednarodne organizacije, da naj spremenijo svoje politike po vsem svetu; celo opravljale prva usposabljanja strokovnjakov v državnih institucijah (Antić Gaber, Dobnikar, Selišnik, 2009).

Država in njene institucije so prav zaradi pritiska nevladnih in feminističnih skupin od spodaj ter pritiska od zgoraj prek mednarodnih organizacij in dejavnosti v priključitvenem procesu k EU uvedle nekaj pomembnih sprememb v zakonih in načinih, kako naj bi se institucije lotevale tega vprašanja. Pred letom 1999 je kazenski zakon jasno razlikoval med nasilnim dejanjem v javnosti in zasebni sferi, saj so se nasilna kazniva dejanja, storjena na javnem mestu ali zunaj doma, preganjala po uradni dolžnosti, medtem ko so se nasilna kazniva dejanja povzročena v zasebni sferi preganjala le na zasebno tožbo. Šele po spremembi zakona so se nasilna kazniva dejanja razžalitve, nasilnega obnašanja in ogrožanja varnosti v obeh sferah začela obravnavati in preganjati na enak način (Filipčič, 2013). Ta sprememba odpira širše možnosti za obravnavanje nasilja v kontekstu družinskih in intimnih odnosov na način, ki žrtve postavlja na prvo mesto.

Po letu 1999 je prišlo tudi do drugih pomembnih pravnih rešitev v povezavi z nasiljem v družini, vendar pa je bil najpomembnejši korak države narejen leta 2008 s sprejetjem Zakona o preprečevanju nasilja v družini (ZPND), ki v več členih postavlja temelje drugačnega dela tistih institucij (policija, tožilci, sodišča, centri za socialno delo itn.), ki se ukvarjajo z nasiljem v kontekstu zasebnega življenja. Ta zakon je sprejel širšo opredelitev nasilja v družini, prinaša sistematičen in multidisciplinaren pristop pri obravnavanju nasilja v družini in jasne zaveze pri obravnavanju nasilja v družini za različne institucije. Ena izmed najpomembnejših novosti, uvedenih z ZPND, je tudi sprejetje širše opredelitve nasilja v družini nad otroki, ki navaja, da je otrok žrtev nasilja tudi v primerih, ko je priča nasilju nad drugimi družinskimi člani in ne le, če je sam žrtev nasilja. Zakon je sprejel tudi dva nova ukrepa za varnost žrtev, to sta prepoved približevanja žrtvi in odstranitev storilca iz družinskega doma (Filipčič, 2009, 122). V Sloveniji je bil nadaljnji pomemben korak storjen z ratifikacijo Istanbulske konvencije v decembru 2014. To je tudi prvi in najboljše mednarodni pravni instrument, ki v celoti določa obveznosti držav za preprečevanje nasilja nad ženskami in posebej obravnavo nasilje v družini. Določa minimalne standarde na področju preprečevanja, zaščite, pregona in storitev. Prav tako zahteva vzpostavitev dobro in močno razdelanih storitev, ki bi žrtvam nasilja nudile celostno in dolgoročno zaščito.

Če se vrneva na vprašanje femicida v Sloveniji, lahko ponudiva le nekaj opažanj. Koncepta femicida ne zaznavamo v splošni rabi ter ni opredeljen za definiranje umorov in ubojev žensk. Ni ga mogoče najti v medijih in posledično ne med splošno populacijo. Tudi v diskusijah v akademskih krogih ga žal ni zaznali. Slovenija v tem pogledu zaostaja za drugimi državami v Evropi in svetu. Femicid kot koncept je zaslediti v delih nekaterih feminističnih teoretičark in raziskovalk ter v nekaterih javnih izjavah redkih nevladnih organizacij, ki delajo z ženskami, ki so bile žrtve nasilja. Problematika femicida je v Sloveniji še vedno podcenjena in neraziskana. Tako smo na primer prvo in do zdaj edino večjo sociološko študijo na tem področju dobili šele leta 2014 (Podreka, 2017), ki obravnavala le eno izmed oblik femicida, in sicer intimnopartnerski femicid. V širšem smislu pa je to področje v slovenskem prostoru povsem neraziskano.

Ena izmed problematik raziskovanja, ozaveščanja javnosti in prepoznavnosti tega ekstremnega nasilnega dejanja nad ženskami je tudi zbiranje podatkov o femicidih. V Sloveniji je samo ena institucija, ki lahko zagotovi statistične podatke o femicidih, to je ministrstvo za notranje zadeve, na katerem se sistematično zbirajo statistični podatki o umorih žensk, odnos med žrtvijo in storilcem pa je razumljen kot resen in pomemben podatek. Vemo pa, da če ni podatkov in raziskav o tem vprašanju, problem v družbi ne obstaja.

Ker je bila do zdaj na tem področju opravljena le ena raziskava (čeprav izraza femicid ne najdemo v naslovu knjige Jasne Podreke, *Bila si tisto, kar je molčalo*, 2017), ki obravnava intimnopartnerski femicid v slovenščini in ker je raziskovanje femicida v Sloveniji na samem začetku, še posebej zato, ker predmet raziskav ni statičen, ampak je v veliki meri odvisen od družbenega konteksta, bo pri tem v prihodnosti treba upoštevati številne (nove) vidike, odgovoriti na številna vprašanja in narediti številne pomembne korake.

ZAKLJUČEK

Namen tega besedila je predstaviti razvojno pot definiranja in diskusije o upravičenosti vpeljave pojma femicid za poimenovanje spolno zaznamovanih nasilnih smrti žensk. Prek prikaza pomembnih izsledkov številnih raziskav doma in v tujini pokaževa, da tako kot pri nasilju zaradi spola (gender based violence) tudi pri umorih in nasilnih smrtih obstajajo pomembne razlike med spoloma. Raziskave namreč nedvomno ugotavljajo, da je večina umorov in nasilnih smrti žensk posledica katere izmed oblik spolno zaznamovanega nasilja, kot so na primer intimnopartnersko nasilje ali nasilje v družini (umori iz časti, polivanje s kislino idr.) ali kršenje reproduktivnih pravic (Campbell, 1992; Radford in Russell, 1992; Ellis in De Keseredy, 1997; Russell in Harnes, 2001; Valdez, 2006; Spinelli, 2011; Podreka, 2017). V luči takšnih spoznanj so nekatere feministične teoretičarke in aktivistke, med katerimi gredo največje zasluge prav profesorici Russell, začele opozarjati, da bi bilo za umore žensk treba vpeljati posebno terminologijo, s katero bo spolna zaznamovanost teh umorov in nasilnih smrti žensk takoj vidna. Zato so že sredi sedemdesetih let nekatere feministične aktivistke in raziskovalke začele uporabljati izraz femicid, ki naj bi omogočil pravo razumevanje in ustrezno obravnavanje seksističnih umorov in nasilnih smrti žensk ter opozoril na njihovo spolno zaznamovanost. Avtorice, ki zagovarjajo uporabo izraza femicid, izhajajo iz prepričanja, da sta poimenovanje in definiranje na novo prepozna-

nih oblik zatiranja žensk ključno za reševanje in preprečevanje tega zatiranja, saj so prepričane, da pojav ali problem ne obstaja, dokler nima imena. Poimenovanje določenega fenomena ali problema je zato ključno za njegovo družbeno prepoznavnost in vidnost, saj je le tako mogoče postaviti temelje za aktivistični in politični boj zoper neki neželen družbeni problem.

Do danes se je sicer uporaba pojma femicid pomembno razširila, a je njegova širša raba še vedno skoncentrirana predvsem med ameriški, kanadskimi, angleškimi ter mehiškimi avtorji in avtoricami, medtem ko je v evropskem in slovenskem prostoru ta pojem redkeje uporabljen.

Ker tudi v slovenskem prostoru intimnopartnerski umori žensk predstavljajo najpogostejši tip umora žensk (Podreka, 2017), sva prepričani, da je potreba po strokovni in aktivistični rabi izraza femicid več kot upravičena, saj obravnavanje spolno zaznamovanih umorov s spolno nevtralno terminologijo prikriva pomembnost spola žrtev in povzročiteljev kaznivih dejanj. Spol je za temeljitost analiz in ustrezno razumevanje umorov žensk ključna spremenljivka. Izogibanje ustreznemu poimenovanju moškega nasilja nad ženskami in otroki je tudi način prerazporejanja odgovornosti za nasilje, saj se skozi evfemizacijo iz javnih diskusij in besedil izpuščajo (zavestno ali nezavedno) glavni akterji tovrstnega nasilja in vzroki zanj. Cilj dosledne uporabe pojma je tako poudariti spolno specifične vzroke za umore žensk in opozoriti na problematiko umorov žensk, ki so v glavnem posledica različnih oblik spolnega in drugega nasilja, ki ga ženske doživljajo prav zaradi svojega spola, obenem pa ustrezno prerazporediti odgovornost za nasilje. Zaradi tega je pomembno še enkrat opozoriti, da potreba po imenovanju umorov žensk ne izhaja iz potrebe po dokazovanju, da življenja žensk veljajo več kot življenja moških ali da so ženske pogosteje umorjene kot moški. Glavni cilj zavzemanja za njegovo vpeljavo je v težnji po ustrezni družbeni prepoznavnosti in vidnosti teh zločinov, ki so bili in so ponekod še vedno spregledani tako v širši družbi kot tudi v znanstvenih in strokovnih krogih.

FEMICIDE: THE MEANING OF NAMING IN THE STUDY OF THE VIOLENT DEATHS OF WOMEN

Jasna PODREKA

University of Ljubljana, Faculty of Arts, Department of Sociology, Aščkerčeva cesta 2, Ljubljana, Slovenia
e-mail: jasna.podreka@ff.uni-lj.si

Milica ANTIĆ GABER

University of Ljubljana, Faculty of Arts, Department of Sociology, Aščkerčeva cesta 2, Ljubljana, Slovenia
e-mail: milica.antic@ff.uni-lj.si

ABSTRACT

Based on the empirical findings that most of the murders and violent deaths of women are the result of some form of gender-based violence, the authors of the article point to the importance of introducing a specific terminology for the naming of violent deaths of women, namely the term femicide. The subject of femicide is a rather neglected research field in Slovenia, since the concept and the history of the emergence of this notion are quite unknown to us. Therefore, the purpose of this paper is to present the evolution of the definition and discussion on justification to introduce the notion of femicide for naming the sexually-marked violent deaths of women. Through the presentation of important findings from numerous studies at home and abroad, they show that there are significant gender differences in violence against women («gender-based violence»), as well as in the murder and violent deaths of women.

At the same time, this paper attempts to answer the question, why the introduction of the term femicide to name the violent deaths of women and murders seems necessary and justified. They are based on the assumption that the naming and definition of newly identified forms of oppression of women is of key importance for solving and preventing such problems.

Keywords: violence against women, murder, violent death, femicide, sexual violence

VIRI IN LITERATURA

Academic Council on the United Nations System [ACUNS] (2014): A Global Issue that Demands Action. Volume II. Dunaj, Vienna Liaison Office.

Antić Gaber, M. (2009): Violence in the EU Examined. Policies on Violence against Women, Children and Youth in 2004 EU Accession Countries. Ljubljana, University of Ljubljana, Faculty of Arts.

Antić Gaber, M., Dobnikar, M. & I. Selišnik (2009): Gendering Violence against Women, Children and Youth: From NGOs via Internationalization to National States and Back?. V: Antić Gaber, M. (ur.): Violence in the EU Examined. Policies on Violence against Women, Children and Youth in 2004 EU Accession Countries. Ljubljana, University of Ljubljana, Faculty of Arts, 17–31.

Baldry, A. C. (2008): Dai maltrattamenti all'omicidio: La valutazione del rischio di recidiva e dell'uxorcidio. Milano, Franco Angeli.

Bašič, K. (1993): Nasilje nad žensko. Revija policija, 2, 185–194.

Bograd, M. (1988): Feminist Perspective on Wife Abuse: An Introduction. V: Yllö, K. & M. Bograd (ur.): Feminist Perspective on Wife Abuse. Newbury Park, Kalifornija, Sage, 11–26.

Browne, A. (1987): When Battered Women Kill. New York, The Free Press.

Brownmiller, S. (1988): Proti naši volji: Moški, ženske in posilstvo. Ljubljana, Krt.

Campbell, J. C. (1992): 'If I Can't Have You, No One Can': Power and Control in Homicide of Female Partners. V: Radford, J & D. E. H. Russell (ur.): Femicide: The Politics of Woman Killing. Buckingham, Open University Press, 99–113.

Campbell, J. C. (2003): Risk Factors for Femicide in Abusive Relationships: Results From a Multisite Case Control Study. American Journal of Public Health, 93, 7, 1089–1097.

Campbell, J. C., Glass, N., Sharps, W. P., Laughon, K. & T. Bloom (2007): Intimate Partner Homicide: Review and Implications of Research and Policy. Trauma, Violence, & Abuse, 8, 3, 246–269.

Campbell, J. C., Webster, D. W. & N. Glass (2009): The Danger Assessment: Validation of a Lethality Risk Assessment Instrument for Intimate Partner Femicide. Journal of Interpersonal Violence, 24, 4, 653–674.

Carcedo, A. & S. Montserrat (2000): Femicidio en Costa Rica 1990 1999. Costa Rica, INAMU.

Crawford, M., Gartner, R. & Women We Honour Action Committee (1992): Woman Killing. Intimate Femicide in Ontario, 1974–1990. A Report. Toronto, Women We Honour Action Committee.

Corradi, C., Marcuello Servos, M., Boira, S. & S. Well (2016): Theories of Femicide and their Significance for Social Research. Current Sociology, 64, 7, 975–995.

Daly, M. & J. Caputi (1987): Webster's' First New Intergalactic Wickedary of the English Language. Boston, Bacon Press.

Daphne III – 2007 (2010): Estimation of Intimate Partner Violence Related Mortality in Europe – IPV EU_Mortality. Poročilo o raziskavi. Paris, Société Civile Psytel.

Dawson, M. & R. Gartner (1998): Differences in the Characteristics of Intimate Femicides. The Role of Relationship State and Relationship Status. Homicide Studies, 2, 4, 378–399.

Dixon, L., Hamilton Giachritsis, C. & K. Browne (2008): Classifying Partner Femicide. Journal of Interpersonal Violence, 23, 1, 74–90.

Dobash, R. E. & P. R. Dobash (1979): Violence Against Wives. A Case Against the Patriarchy. New York, The Free Press.

Dobnikar, M. (1997): Feministično socialno delo? Ne, hvala! Delta, Revija za ženske študije in feministično teorijo, 3, 3–4, 117–130.

Dobnikar, M. (2009): Gibanje proti nasilju nad ženskami med feminizmom in socialnim delom. Dialogi, 45, 11–12, 98–110.

Ellis, D. (1987): Male Abuse of a Married or Cohabiting Female Partner. The Application of Sociological Theory to Research Findings. Violence&Victims, 4, 235–255.

Ellis, D. & W. S. De Keseredy (1996): Homicide and Femicide. V: Ellis, D. & W. S. De Keseredy (ur.): The Wrong Stuff. An Introduction to the Sociological Study of Deviance. Scarborough, Allyn & Bacon, 68–103.

Ellis, D. & W. S. De Keseredy (1997): Rethinking Estrangement, Intervention, and Intimate Femicide. Violence Against Women, 3, 6, 590–609.

Filipčič, K. (2009): Legal Responses to Domestic Violence: Promises and Limits. V: Antić Gaber, M. (ur.): Violence in the EU Examined. Policies on Violence against Women, Children and Youth in 2004 EU Accession Countries. Ljubljana, University of Ljubljana, Faculty of Arts, 115–124.

Filipčič, K. (2013): Kazenskopravno odzivanje na nasilje v družini. V: Leskošek, V. et al. (ur.): Nasilje nad ženskami v Sloveniji, Ljubljana: Založba Aristej, 41–70.

Finkelhor, D., Gelles, J. R., Thotaling, T. G. & A. M. Straus (1983): The Dark Side of Families. Current Family Violence Research. Beverly Hills, Kalifornija, Sage.

Fregoso, R. L. & C. Bejarano (2010): Terrorizing Women: Femicide in the Americas. ZDA, Duke University Press.

Gartner, R., Dawson, M. & M. Crawford (2001): Women Killing: Intimate Femicide in Ontario, 1974–1994. V: Russell, D. E. H. & R. A. Harnes (ur.): Femicide in Global Perspective. New York, Teachers College, Columbia University, 147–165.

- Glass, N., Laughon, K., Rutto, C., Bevacqua, J. & J. C. Campbell (2008):** Young Adult Intimate Partner Femicide: An Exploratory Study. *Homicide Studies*, 12, 2, 177–187.
- Gelles, R. J. & M. A. Straus (1988):** Intimate Violence. The Causes and Consequences of Abuse in the American Family. New York, Touchstone Books.
- Goode, W. (1971):** Force and Violence in the Family. *Journal of Marriage and the Family*, 33, 4, 624–636.
- Kelly, L. (1988):** Surviving Sexual Violence. Cambridge, Polity Press.
- Kelly, L. (1996):** Spolno nasilje in feministična teorija. V: Završsek, D. (ur.): Spolno nasilje. Feministične raziskave za socialno delo. Ljubljana, Visoka šola za socialno delo, 69–97.
- Kozmik, V. & M. Dobnikar (1999):** Dosje: Nasilje nad ženskami. Ljubljana, Urad vlade Republike Slovenije za žensko politiko, Društvo SOS telefon, Feministično informacijsko kulturno središče, Društvo za nenasilno komunikacijo.
- Lagarde, M. (2005):** El feminicidio, delito contra la humanidad. V: *Feminicidio, Justicia y Derecho*. México, Comisión Especial para Conocer y dar Seguimiento a las Investigaciones Relacionadas con los Feminicidios en la República Mexicana, 151–164. <http://archivos.diputados.gob.mx/Comisiones/Especiales/Feminicidios/docts/FJyD-interiores-web.pdf> (zadnji pristop: 3. 11. 2018).
- McFarlane, J. M., Campbell, J. C., Wilt, S., Sachs, J., Ulrich, Y. & X. Xiao (1999):** Stalking and Intimate Partner Femicide. *Homicide Studies*, 3, 4, 300–316.
- Marsh, P. & A. Campbell (1982):** Aggression and Violence. Oxford, Basil Blackwell.
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija (2018):** Poročilo o delu policije za leto 2017. Ljubljana, Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije. Ljubljana, MNZ. <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2017.pdf> (zadnji pristop: 3. 11. 2018).
- Mouzos, J. (2001):** Femicide in Australia: Findings from the National Homicide Monitoring Program. V: Radford, J. & D. E. H. Russell (ur.): *Femicide: The Politics of Woman Killing*. Buckingham, Open University Press, 166–175.
- Pinelo, A. L. (2015):** A Theoretical Approach to the Concept of Femicide/Feminicide. Utrecht, Universiteit Utrecht.
- Podreka, J. (2017):** Bila si tisto kar je molčalo. Intimnopartnerski umori žensk v Sloveniji. Ljubljana, Znanstvena založba FF UL.
- Radford, J. & E. H. D. Russell (1992):** Femicide. The Politics of Woman Killing. Buckingham, Open University Press.
- Romito, P. (2005):** Un silenzio assordante: La violenza occultata su donne e minori. Milano, Franco Angeli.
- Roth, F. & A. Valencia Villa (2014):** Latin American Model Protocol for the investigation of gender-related killings of women (femicide/feminicide). Panamá, Regional Office for Central America of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR).
- Russell, D. E. H. (1990):** Rape in Marriage. Bloomington and Indianapolis, Indiana University Press.
- Russell, D. E. H. (2001):** Femicide: Some Men's 'Final Solution' for Women. V: Russell, D. E. H. & R. A. Harnes (ur.): *Femicide in Global Perspective*. New York, Teachers College Press.
- Russell, D. E. H. & R. A. Harnes (2001):** Femicide in Global Perspective. New York, Teachers College Press.
- Spender, D. (1980):** Man Made Language. Bristol, Routledge and Kegan Paul.
- Sedmak, M. & A. Kralj (2006):** Nevarna zasebnost – nasilje v družinah v Sloveniji. *Družboslovne razprave*, XXII, 53, 93–110.
- Spinelli, B. (2011):** Il riconoscimento giuridico dei concetti di femmicidio e femminicidio. V: Karadole, C. & A. Pramstrahler (ur.): *Femicidio. Dati e riflessioni intorno ai delitti per violenza di genere*. Bologna, Centro Stampa della Regione Emilia – Romagna, 125–139.
- Sterle, J. (1999):** Umori v Sloveniji v letih 1990–1997. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 50, 4, 351–364.
- Stout, K. (1992):** 'Intimate Femicide': Effect of Legislation and Social Services. V: Radford, J. & E. H. D. Russell (ur.): *Femicide: The Politics of Woman Killing*. Buckingham, Open University Press, 133–140.
- Straus, M. A., Gelles, R. J. & S. Steinmetz (1980):** Behind Closed Doors: Violence in the American Family. Garden City, NY, Anchor Books.
- Walker, L. (1980):** The Battered Woman. New York, Harper & Row.
- World Health Organization [WHO] (2002):** World report on violence and health. Ženeva, WHO.
- World Health Organization [WHO] (2008):** Fourth Annual European Meeting of Violence and Injury Prevention National Focal Persons of the Minister of Health. Report of a Joint Meeting of the WHO and the Ministry of Social Affairs and Health of Finland. Helsinki, WHO.
- World Health Organization [WHO] (2012):** Understanding and Addressing Violence Against Women. Femicide. Online publication, WHO Press. http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77421/WHO_RHR_12.38_eng.pdf;jsessionid=B09C7DF457E1D8F79FA17856C52B2D78?sequence=1 (zadnji pristop: 12. 6. 2018)

Yllö, K. & M. Bograd (1988): *Feminist Perspective on Wife Abuse*. Newbury Park, CA, Sage.

United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC] (2011): *Global Study on Homicide*. Raziskovalno poročilo. Dunaj, United Nations Office on Drugs and Crime. http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/Homicide/Globa_study_on_homicide_2011_web.pdf (zadnji pristop: 6. 4. 2018).

Valdez, D. W. (2006): *Harvest of Women: Safari in Mexico*. Kalifornija, Peace at the Border.

Veselič, Š. (2004): Nasilje nad ženskami v družini – najpogostejša oblika nasilja nad ženskami. V: Jalušič, V. & D. Zagorac (ur.): *Človekove pravice žensk*. Uvodna pojasnila in dokumenti. Ljubljana, Društvo Amnesty International Slovenije, Mirovni inštitut, 179–205.

Veselič, Š. (2007): Na poti iz nasilja. Prakse dela proti nasilju nad ženskami. Ljubljana, Društvo SOS telefon.

Voglar, M. (1997): Družinski umori v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 48, 1, 51–62.

Zaviršek, D. (1990): O nasilju nad ženskami. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 41, 2, 119–122.